

Somai Miklós:

A Brexit-folyamat hullámvázának háttere

(vitaindító¹)

Kezdetek

A Brexitet nem lehet önmagában megérteni. Szükség van hozzá történelmi távlatokra. A britek az 1870-es évek utáni száz évben a világ legnagyobb gazdasági, politikai és katonai hatalmát magáénak mondható birodalomból fokozatosan egy kb. Olaszországgal rivalizáló gazdasági, és Franciaországhoz mérhető katonai/politikai középhatalommá süllyedtek. Amikor a második világháborút követően elkezdődött az európai integrációról való gondolkodás, ez a süllyedés még nem érte el a végpontját. Az Egyesült Királyság még jóval erősebb volt, mint bármelyik kontinentális partnere, és vezetői attól tartottak, hogy a születőben lévő integrációban való részvétel alááshatja a világbirodalom maradékával ápolts kapcsolataikat.

Ide tartozik – és ez visszatérő elem a brit „Európa-politikában” –, hogy a brit kormány egyrészt nem bízott az európai hatalmak kompromisszumképességében, másrészt mindent meg is tett annak érdekében, hogy a kooperációjukat lelassítsa/kisiklassza. Valószínűleg alábecsülte a háttérben munkáló erőket – pl. nem ismerte fel idejében az amerikai érdekeket és szándékokat. Az 1950-es évek második felére világossá vált, hogy az európai partnerek (a britek segítsége és részvétele nélkül is) képesek elkötelezni magukat a hosszútávra szóló gazdasági integráció programja mellett. Mire a kétszeri francia vétó (1963, 1967) után az ország 1973-ban végül felvételt nyert a Közösségbe – azon túlmenően, hogy a háború utáni évtizedek gyors növekedését gazdasági és pénzügyi válsággal, inflációval, munkanélküliséggel és sztrájkokkal terhelt időszak váltotta fel – az európai integráció olyan, már kialakult intézményrendszerrel és kiforrott szakpolitikákkal (pl. agrár- és kereskedelempolitikával) rendelkezett, ahol a brit érdekek, érthetően, nem jelenhettek meg. A nehéz indulás után borítékolhatóak voltak a későbbi viták.

Problémák

A briteknél a tagsággal való elégedetlenség a kezdetektől jelen volt a belpolitikai vitákban. A Munkáspárt 1974-es győzelme esetére beígérte a csatlakozási szerződés újratárgyalását, annak alapján pedig egy, a tagságot megerősítő népszavazás kiírását – mivel félt az élelmiszerárak gyors emelkedésétől, az iparpolitikai mozgástér beszűkülésétől és a jövőbeli monetáris uniótól. Az újratárgyalás végül némi kézzelfogható eredménnyel is járt: a britek ígéretet kaptak (válságiparágakkal terhelt régiók érdekében) a közösségi regionális politika felállítására, túlzott mértékű költségvetési befizetéseik korrigálására, valamint az új-zélandi tejtermékek könnyített európai piacra jutására. Az 1975-ös népszavazás során végül, az európai integráció gazdasági (piaci) jellegét hangsúlyozó eldöntendő kérdésre a választók kétharmada igent mondott. A szavazók öröme azonban nem lehetett tartós: a regionális politika forrásaiért nemsokára – a mediterrán bővülésekkel az integrációba kerülő – a brit vidékeknél sokkal szegényebb régiók

¹ Minden itt kifejtett vélemény és következtetés a szerző sajátja, mely nem minden esetben tükrözi a Világ gazdasági Intézet, illetve a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont kutatóinak véleményét

versenyeztek; a közös költségvetés (be- és kifizetési szabályai) révén pedig az ország továbbra is aránytalan tehervállalásra kényszerült.

Míg az 1970-es évek elején/közepén még a Munkáspárt, addig az évtized végétől kezdődően már a Konzervatív Párt volt az integráció fő kritikusa, a változásokért harcoló erő. A Thatcher-kormány jelentős sikerei közé tartozott a *rebate* kiharcolása – mely 1984-től nem csupán a brit számított túlfizetés mintegy kétharmadának visszatérítését jelentette, hanem azt is, hogy a rendszer jövőjét illetően a mindenkori brit kormánynak vétőjoga volt –, valamint az európai Egységes Piac propagálása, illetve 1993-tól történő bevezetése. Szintén a brit uniós sikerek között könyvelhető el a közös agrárpolitika 1992-től induló sorozatos megreformálása – amely logikájában végső soron a túltermelésre ösztönző ártámogatás helyett a csatlakozás előtti, közvetlen termelői támogatáson alapuló, a britekéhez hasonló rendszert hozott létre – valamint a GATT Uruguay-i Fordulójában elért kereskedelem-könnyítésekből játszott brit szerep (az ott elévülhetetlen érdemeket szerzett brit EU-biztos, Sir Leon Britten aktív részvételével).

A hosszú, 1979-1996 között tartó konzervatív kormányzás azonban a sikerek mellett elhozta az integráció mélyítésével kapcsolatban az Egyesült Királyság és a többi tagország közötti viszonyban az addigi legsúlyosabb töréspontot is: a Maastrichti Szerződéssel kapcsolatos tárgyalásokat, illetve az azok eredményeként kialakult helyzetet. A brit kormány, csakúgy, mint a Római Szerződés aláírásakor, egyszerre tartotta esélytelennek a közös valuta létrehozását. illetve tett meg mindent tőle telhetőt annak érdekében, hogy lassítsa és/vagy kisiklassa a folyamatot. További visszatérő elem volt, hogy a britek egyrészt nem tudtak értelmes szövetségeket kötni a Miniszterek Tanácsában, másrészt a maastrichti témákban nem csak a két fő parlamenti párt között, de a pártokon belül is éles ellentétek alakultak ki. Különösen a kormányzó konzervatívokat volt nehéz egyben tartani – főként Thatcher bukása után. A kialakult *opt-outok* (a szociális fejezet és az euró bevezetése alóli felmentés mellett a bel- és igazságügyi együttműködésben való eseti részvétel lehetősége) elvileg mind a párt euroskeptikus szárnyának, mind pedig EU-barát szárnyának megfeleltethető – amennyiben a kormány például nem vezette be az országot az Euro-zónába, de az oda vezető utat sem vágta el véglegesen. A Maastrichti Szerződés Alsóházbeli vitája azonban így is több mint egy évig tartott, s csak azután sikerült lezárni, hogy John Major kormányfő bizalmatlansági indítványt kért saját kormánya ellen. A Konzervatív Pártból ekkor többen is kiléptek (pl. Nigel Farage), s egy részük a nem sokkal korábban alakult, megerősödőben lévő Függetlenségi Pártban talált magának új politikai platformot.

A helyzet „fokozódik”

Bár a britek „különutasságára” továbbra is akadtak példák (Schengen, EU Alapjogi Charta), a Maastricht után meggyengült konzervatívokat váltó New Labour (1997-2010) Európapolitikáját inkább a kapcsolatok erősítésének szándéka jellemezte. A Maastrichti szerződés szociális fejezetére vonatkozó *opt-outot* Blairék 1997-es elsőprő győzelme után például azonnal visszavonták. Ennél fontosabb volt – és a későbbiekre nézve súlyosabb következményekkel is járt –, hogy a 2004-es bővüléssel belépő új tagországok munkavállalói előtt (az EU régi tagországainak többségével ellentétben) azonnal megnyitották a munkaerőpiacukat. Az már más kérdés, hogy – a lengyel áradatot látva – a 2007-es bővüléssel taggá váló románokat és bolgárokat csak 7 éves átmenet után engedték be. További „EU-barát” lépés volt, amikor a 2007-2013-as időszakra szóló pénzügyi keret (MFF) végtárgyalásakor, a keleti bővülés

költségeiben való részvételüket bizonyítandó, a rebate-tel kapcsolatban (2010-től kezdődően és összességében 10,5 milliárd euró értékben) lemondtak az új tagországokban felmerülő kiadások (kivéve az általuk erősen kritizált agrártámogatások zömének) beszámításáról. A munkáspárti kormányzás kezdetén még az euró bevezetését is fontolóra vették, majd a Kincstár által kidolgozott ún. 5-pontos (gazdasági) teszt eredményei alapján 2003-ban elvetették.

A 2010-től a hatalomba visszatérő konzervatívok a következő helyzettel találták magukat szemben: az ország (a pénzügyi válsággal összefüggésben egekbe szökő) államadósság miatt évekig tartó költségvetési megszorításokra kényszerült úgy, hogy közben a keletről (az EU-bővülések), majd délről (az euróválság révén) egyre nagyobb számban érkező, főként alacsony bérű munkavállalók regionálisan jelentősen megerhelték a helyi közszolgáltatásokat, valamint a jóléti kasszákat. Ezzel párhuzamosan az uniós költségvetésben újra „thatcheri” jellegű brit túlfizetés alakult ki, amennyiben a britek a második legnagyobb nettó befizető nemzetté váltak a németek után.

Az euroszeptizmus feltartóztathatatlannal erősödött, és a UKIP egyre jobb eredményeket ért el a különböző szintű választásokon: 2013-ban a helyhatósági választásokon harmadik lett, majd 2014-ben az EP-választásokon az első helyre került. Ez utóbbira – mármint, hogy a két nagy pártot országos szavazáson valaki megverje – több mint 100 évvel korábbról volt csak példa. Ennél komolyabb gond volt azonban a Konzervatív Párton belüli széthúzás, és az EU-tagsággal elégedetlen frakció megerősödése. A párt egyben tartása érdekében Cameron kormányfő kénytelen volt megígérni, hogy amennyiben pártja győz a 2015-ös parlamenti választásokon, újratárgyalja az ország EU-n belüli státusát, és annak bázisán népszavazást ír ki a tagság megtartásáról.

A választást a torik megnyerték, a brit tagság feltételeit a kormány újratárgyalta, az arról kiadott dokumentum azonban nem volt elég meggyőző, s a 2016. június 23-ra kiírt népszavazáson a résztvevők 52 százaléka az EU-ból való kilépés mellett döntött.

A referendum előtt és után

Bár a törvény szerint a Leave és Remain kampányra azonos költési plafonok vonatkoztak, a kormány azért alaposan besegített a Remain, vagyis az EU-ban való „bennmaradás” érdekében. Először is, az említett plafonokhoz mérhető költségű akció keretében minden brit háztartáshoz eljuttatott egy füzetkét, amelyben az EU-tagság előnyeit és a bennmaradás fontosságát hangsúlyozta. Másrészt, a különböző állami szervek, például a Kincstár, elkezdtek ontani az EU-ból való esetleges kilépés következményeire vonatkozó becsléseiket, amelyek igen sötét jövőképet vetítettek a brit gazdaság elé. Harmadrészt, a kormányfő, a miniszterek, és időnként még a hivatalos látogatáson az országban tartózkodó külföldi vendégek (pl. az amerikai elnök) is minden nyilvános szereplést felhasznált a brit EU-tagság propagálására.

Hozzá kell tenni, hogy a Remain melletti érvelésben a kormányzaton kívüli egyéb, a közvélemény formálásában elvben semlegesnek tekintett szereplők is részt vettek. Az egyetemek és kutatóintézetek egyre-másra jelentették meg a kilépés ártalmassága mellett érvelő tanulmányaikat, s csak elvétve akadt a dolgokat másképpen láttató elemzés. A médiában a bennmaradás mellett érvelők jellemzően több adásidőt kaptak, mint a kilépéspártiak. A választások hajrájában a közvélemény-kutatók és a fogadóirodák is többnyire azt a képet erősítették, mely szerint a Remain a biztos befutó.

Tény, hogy bár a népszavazás kijózanítólag hatott, az azt követő időkben sem sokat változott a közvélemény-formálók magatartása. Továbbra is többségben maradtak a jövőt sötétben látó elemzések – miközben a brit gazdaság robusztus eredményei nyomán a hivatalos szervek nem győzték újrakalkulálni a növekedésre és a munkanélküliségre vonatkozó prognózisaikat. Gyorsan kialakult és széleskörűen elterjedt az a standard narratíva, mely „lágy” és „kemény” brexitet különböztet meg, lágy alatt azt értve, hogy az Egyesült Királyság továbbra is széleskörű piacra jutást élvezhet az egységes piacon (norvég vagy svájci modell), kemény alatt pedig azt, hogy a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok WTO-alapú szintre esnek vissza (vámokkal, mennyiségi és egyéb nem vámjellegű korlátozásokkal). Ezzel szemben helyesebb lenne a brexitre a „tisztá” vagy „zavaros” jelzőket alkalmazni. Ez utóbbi szerint az ország valamilyen módon részese maradna az európai egységes piacnak (vagy akár a vámunióknak), melyért cserébe évi jelentős összegeket fizetne a közös költségvetésbe, és természetesen az Európai Bíróság joghatóságának is alávetné magát. S mindezt úgy, hogy semmi beleszólása sem lehetne az uniós politikák és szabályozások alakításába. Egy tiszta brexit esetén ellenben az ország visszanyerné a szuverenitását mindazzal együtt, amit ez jelent: ellenőrzést a törvényei, a határai és a közpénzei felett, a saját gazdaságpolitikát is ideértve, ami lehetővé tenné, hogy kölcsönösen előnyös kétoldalú kereskedelmi szerződéseket kössön harmadik országokkal és az EU27-ekkel.

A tárgyalások hullámvázása

A 2010 óta kormányzó konzervatívok olyannyira biztosak voltak a status quo fennmaradásában, hogy még arra sem gondoltak, hogy szektorális hatástanulmányokat készíttessenek a különböző minisztériumokkal és egyéb szervekkel a Leave esetleges győzelme esetére. Az 50. cikkely szerinti tárgyalások megindítására a referendumot követően még egy teljes évek kellett várni, nagyrészt azért, mert nem volt brit tárgyalási stratégia. Gyakorlatilag a nulláról kellett azt felépíteni. Ennek keretében felállítottak két új minisztériumot: a külkereskedelmet (DIT) és a brexitügyit (DExEU), mely utóbbi vezetője (eredetileg David Davis) képviselte a brit felet az EU-val folytatott tárgyalásokon.

A gazdaság szereplőivel lefolytatott egyeztetések nyomán 2017 elejére kezdett összeállni a brit álláspont, melyet először a Cameront még a referendum után a kormányfői székben váltó Theresa May ismertetett január 17-én (Lancaster House-i beszéd), s mely azután február 2-án a kormány „fehér könyvében” hivatalosan is megjelent. Az Írországgal való történelmi kötelek, az állampolgárok és a dolgozók jogainak megőrzése mellett szerepelt benne a bevándorlás megfékezése, az EU-val (és egyéb harmadik országokkal) megvalósítandó szabadkereskedelem mint elérendő cél, valamint az az elképzelés, hogy az ország az EU-ból való kilépés után is a tudomány és az innováció fellegvára kíván maradni.

Bár a brit tárgyalási stratégia elkészülte után nem sokkal, 2017. március 29-én az Egyesült Királyság hivatalosan is bejelentette a kilépését az Európai Unióból, az 50. cikkely szerinti tárgyalások megindításáig még meg kellett várni egyrészt EU-oldalon a tárgyalási irányelvek elfogadását, brit oldalon pedig a 2017. június 8-án megtartott előrehozott választások eredményeit. Ez utóbbiból kiderült, hogy a Konzervatív Párt elveszítette a többségét a brit parlament alsóházában, és a hatékony kormányzás érdekében egy északír unionista kispárttal, a DUP-val volt kénytelen szövetkezni. A brexit-tárgyalások az EU-val végül 2017. június 19-én kezdődtek meg.

Már az első tárgyalási napon kiderült, hogy a brit oldalon nincs egység, és ez még sokba fog kerülni. Az 50. cikkely megfogalmazása körüli vitában a kormányfő, a DExEU véleményét semmibe véve, elfogadta az Európai Bizottság értelmezését. Ez alapján nem párhuzamosan kezdtek el tárgyalni a főbb kilépési és a jövőt illető (pl. a kereskedelmi kapcsolatok jövőjére vonatkozó) témákban, hanem, az ún. szakaszosság elvét követve, először csak a kilépési témákról (pl. állampolgári jogok, kilépési számla) egyeztettek. Már ekkor lehetett gyanítani, hogy a kormányfő inkább hallgat Olly Robinsra (brexit-ügyi főtanácsadója), mint a DExEU vezetőire. Amikor az első szakasz végén, 2017 decemberében megjelent az ún. Joint Report, s benne egy kétértelmű megfogalmazás arról, hogy az északír gazdaságra vonatkozó szabályokat a kilépés után is *teljes összhangban* kell tartani az egységes piac szabályaival, már sejteni lehetett, hogy az ír-északír szárazföldi határ kérdése komoly akadályokat gördíthet a tárgyalások sikeres lezárása elé. A problémát azonban egyelőre szőnyeg alá söpörték azzal, hogy Davis a „teljes összehangolás” eredmény-centrikusságát hangsúlyozta, vagyis azt, hogy nincs szükség betűre megegyező szabályrendszerre, csupán arra, hogy a különböző rendszerek a határ mindkét oldalán azonos eredményre (például azonos szintű élelmiszerbiztonságra, állatvédelmi gyakorlatra stb.) vezessenek.

A tárgyalások 2. szakasza (az EU-brit jövőbeni kapcsolatokról) 2018 január elején jó lendülettel indult. Márciusra sikerült megegyezni a 2020 végéig tartó ún. átmeneti időszakról, melynek folyamán – legalábbis az eredeti elképzelés szerint – a gazdasági szereplők felkészülhetnek a tárgyalások során kialakított jövőbeni kapcsolatrendszer gyakorlatban történő működésére. Ezenkívül a Bizottság megjelentetett egy ún. vázlatos kilépési egyezményt, amelyben zöld színnel jelezték a már lezárt fejezeteket (és addigra már ilyen volt az állampolgárok jogait, a kilépés pénzügyi vonzatát, és néhány egyéb kilépési témát taglaló fejezet), sárgával azokat, ahol a politikai célokban ugyan megegyeztek, de a részletekben még nem, és fehérrel a vitatott fejezeteket. Ez utóbbiak között szerepelt az ír tartalékmegoldás, melynek megfogalmazása elfogadhatatlan volt a brit kormányfő számára, amennyiben (az északír területet Nagy-Britanniától külön kezelve) veszélyeztette az ország integritását, valamint a vitarendezés kérdése. Ez utóbbi azért okozott problémát, mert a Bizottság javaslata szerint az uniós jog értelmezésének végső letéteményese a luxemburgi EU-bíróság volt, a brit kormány szerint azonban nem elfogadható az olyan egyezmény, amely vita esetén a másik fél bíróságához rendeli a végső döntés jogkörét.

2018 első pár hónapja azonban mégis a reménykedés jegyében telt, mivel a jövőbeli kereskedelem terén is elmozdulás történt, és a tárgyalóasztalon ott szerepelt a britek által vágyott szabadkereskedelmi megállapodás, mint lehetőség. Ebben a határokon való árumozgás akadálymentességét – mind az ír-északír szárazföldi határon, mind az ország egyéb külső határain – a modern technika és a vámszakmában világszerte alkalmazott modern megoldások segítették volna.

Ehhez képest 2018 nyarán a kormány Chequers-ben tartott ülésén, váratlan fordulattal egy, a DExEU által addig széles körben nem ismert jelentésre alapozva hoztak döntést a jövőbeni kereskedelmi kapcsolatra vonatkozó brit stratégia részleteiről. A döntés alapján kiadott „fehér könyv” rendkívül szoros kereskedelmi kapcsolatokat vázolt föl – pl. az árucikkekre és az állami támogatásokra vonatkozó közös szabálykönyvvel, az egyéb (környezet-, fogyasztó- és klímavédelmi) szabályok, munkaügyi standardok magas szintű harmonizációjával, valamint egy rendkívül bonyolult és költséges vámrendszerrel. A Chequers-ben tartott kormányülést követő 10 napban 8 miniszter mondott le a posztjáról (köztük David Davis brexitügyi és Boris

Johnson akkori külügyminiszter). A Chequers-tervben felvázolt vámügyi együttműködést egyébként az EU-tárgyalódelegációja nem tekintette tárgyalási alapnak. A brit kormány válaszlépésül 2018 augusztusában elkezdte nyilvánosságra hozni a megállapodás nélküli kilépés esetén a társadalmi és a gazdasági élet különböző területeire vonatkozó ún. technikai útmutatásait.

Végül 2018 novemberének közepén a feleknek sikerült elvi egyezséget kötni a Kilépési Megállapodásról és a jövőre vonatkozó Politikai Deklarációról. A kompromisszum azonban megint úgy jött létre, hogy a kormányfő megkerülte a tárgyalásért felelős minisztert, és a legfontosabb kérdésekben a kabinet mellett működő tanácsadói testület, az ún. European Unit vezetőjére, Olly Robinsra hallgatva hozta meg a döntését. Ennek nyomán, a kormány brexit-politikájával szembeni tiltakozásul, 2018 novemberében és decemberében összesen 10 további miniszter állt föl önként a székéből, köztük a Dominic Raab brexit-ügyi, és Esther McVey munkaügyi miniszter.

Közben a parlament kikényszerítette a kormánytól az EU-val kötött egyezség legvitatottabb részére, az ír tartalékmegoldásra (ún. backstopra) vonatkozó főügyészi szakvélemény nyilvánosságra hozatalát. A tartalékmegoldás akkor lépett volna érvénybe, ha a feleknek az átmeneti időszak végéig sem sikerül megegyezni a jövőbeli kereskedelmi kapcsolatokról. A szakvéleményből kiderült, hogy a backstop egyrészt vámügyi szempontból külön kezeli Észak-Írországot Nagy-Britanniától, másrészt egyoldalúan, az EU27-ek hozzájárulása nélkül felbonthatatlan volt. Az eredmény: az ország meghatározhatatlan ideig az EU vámuniójában ragadhatott volna, miközben Észak-Írország sok tekintetben még az egységes piacnak is része maradt volna.

Az ezután következő kb. egy év valószínűleg nem a brit parlamenti demokrácia dicsőséges időszakaként vonul be a történelembe. A képviselők egy része a szavazóinak megkérdezése nélkül pártot váltott, másoknál a helyi pártszervek kezdeményezték a visszahívást. Az alsóházban a kormányjavaslatok egyre többször szenvedtek vereséget. Miközben az aláírt dokumentumokat a november 25-ei Európai Tanács jóváhagyta, a brit parlament újév utánra halasztotta a döntést. A szavazást az Európai Bíróság is igyekezett „befolyásolni”, amennyiben egy 2018. december 10-i ítéletében kimondta: a brit kilépési kérelem visszavonható! (Ezek szerint a kilépési folyamat elindításának nincs különösebb tétje, mert ha nem úgy sikerülnek a dolgok, ahogyan eltervezték, a procedúra a rá fordított pénz, idő és fáradtság mennyiségétől függetlenül bármikor büntetlenül leállítható.)

2019 első hónapjaiban, az Alsóházban egymást érték a különböző módosító indítványok, melyek némelyikének vitára tűzése nyomán a parlament elnökének brexittel kapcsolatos pártatlansága is megkérdőjeleződött, s melyeket a honatyák egy, a megállapodás nélküli kilépésre vonatkozó módosító kivételével mind leszavazták. A May-kormány által hazavitt megállapodás eközben háromszor szenvedett vereséget. Először 2019. január 15-én a 432:202, az újkori brit történelemben soha nem látott arányban. Majd 2019. március 12-én, némi, a kormányfő által Brüsszeltől kicsikart és „jogilag kötelező erejűnek” nevezett változtatás után (de a főügyésznek a lényegét érintően változatlan véleménye mellett) 391:242 arányban. Végül 2019. március 29-én, külön csak a Kilépési Megállapodásról szólóan 344:286 arányban.

Az eredetileg 2019. március 29-re tervezett kilépést, May kérésére, többször is elhalasztották. A 2019. október 31-re vonatkozó halasztás után a britek kénytelenek voltak megtartani az európai parlamenti választásokat, mely a Nigel Farage vezetésével nem sokkal korábban alakult

Brexit Párt mindent elsöprő győzelmét hozta: nem csupán győzött, de több képviselői helyet szerzett, mint a Konzervatív Párt és a Munkáspárt együttesen. A szavazás másnapján May bejelentette, hogy június 7-én visszavonul.

Innentől kezdve fölgyorsultak az események. A Theresa May helyére lépő Boris Johnsonnak kevesebb mint három hónap alatt lényegi változtatásokat sikerült elérnie az EU-val kötött, és a Bizottság (és az EU27-ek) által korábban már lezártak tekintett egyezményekben. Az ír jegyzőkönyv már nem gátolja az önálló brit kereskedelempolitika gyakorlását, és kereskedelemkönnyítő megállapodások kötését harmadik országokkal a 2020 végén lejáró átmeneti időszakot követően, és a jogszabályok összehangolására vonatkozó megfogalmazás is enyhült. Ugyanakkor a feljavított megállapodás nem felelt meg a DUP elképzeléseinek (mivel egyszerű többséghez, nem pedig mindkét közösség áldásához kötötte az északír megoldás fenntarthatóságát), és megvonta a kormánytól a további támogatást. Ily módon, a kormánytöbbség teljes és nyilvánvaló elolvadása miatt patthelyzet alakult ki a parlamentben: a kormány indítványait a képviselők rendszeresen leszavazták, miközben a brexit-ügyben bizonytalan és zavaros álláspontja miatt a közvélemény-kutatásokban rosszul szereplő Munkáspárt többször is elutasította az előrehozott választások kiírását. Megtehetette, mert egy 2011-es törvény szerint ebben a témában a képviselők kétharmadának egyetértő szavazatára volt szükség.

Bár az Alsóházzal (és részben a Legfelsőbb Bírósággal) folyó harc következményeként a brexit további halasztást szenvedett (2020. január 31-ig), Johnsonnak végül mégis sikerült elérnie az előrehozott választások 2019. december 12-re történő kiírását. A választási kampányban egyértelműen a brexit volt a legfontosabb téma. A kormányfő végig a kilépés végigvitele mellett kampányolt, és a párt képviselőjelöltjei is hitet tettek az újtárgyalt egyezmények támogatása mellett. Amikor a választók masszív többséget szavaztak a konzervatívoknak, gyakorlatilag újlag megerősítették a 2016-os referendum során kifejezett véleményüket.

Zárógondolatok

A britek helye az integrációban sohasem volt problémamentes, és a brexit lehetősége a Lisszaboni Szerződés életbe lépése óta jogilag is fennállt. Ennek ellenére valószínűleg nem csupán az EU-tagsággal való elégedetlenség állt a népszavazás (és néhány további országos választás) eredménye mögött. Kellett ehhez a globalizáció, az egyenlőtlen regionális fejlődés (London versus a többi régió), a jövedelmi és vagyoni különbségek kiéleződése (a sokak számára reménytelen lakáshoz jutás), majd ehhez adódóan, a globális pénzügyi válságot követő költségvetési megszorítás. Ugyanakkor az EU-tagság nem hogy nem védte meg a lakosságot ezen káros hatásoktól, de – főként a maastrichti mélyülés és a keleti bővülések óta – még fel is erősítette azokat.

A brexitszavazás eredményét a gazdasági, politikai és egyéb (közvélemény-formáló) elitnek az európai integráció előnyeit élvező része sajnálatos, de megváltoztatható és visszafordítható valaminek tekintette. Ennek megfelelően a parlamentben és általában a politikai életben, a médiában, a nagyvállalati szövetségekben, a tudományos és egyéb konferenciákon mindent megtett a brexit és a brexitre szavazók lejáratása és diszkreditálása érdekében. Komoly pénzeket fordított az emberek véleményének megváltoztatására, egy esetleges második népszavazás mellé állítására. Mindennek következtében a szavazás utáni első három év teljes

bizonytalanságot hozott arra vonatkozóan, hogy mikor, milyen feltételekkel és egyáltalán kilép-e az ország az EU-ból. Boris Johnson, vagyis a népakaratot felismerő, és magáénak valló vezető színre lépésére volt szükség a helyzet gyökeres megváltozásához. Mivel a bizonytalanság mind a lakosság, mind pedig az üzleti élet szereplői számára keserves volt, már önmagában a kilépés körüli bizonytalanság elmúlása is kedvezően hathat az ország további fejlődésére. Az EU27-eknek ideje lenne felismerni, hogy a kölcsönösen előnyös együttműködés megtalálása közös érdek, és integráció politikai (esetleg katonai) jellegének erősítése helyett a lakosság életére pozitívan ható gazdasági együttműködés elősegítésére kellene helyezni a hangsúlyt.